

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

кафедра загальної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

“ _____ ” _____ 2020 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

рівень вищої освіти _____ **перший (бакалаврський)** _____

галузь знань _____ **05 соціальні та поведінкові науки** _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ **053 психологія** _____
(шифр і назва)

освітньо-професійна програма _____ **психологія** _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____ **обов'язкова** _____
(шифр і назва)

факультет _____ **психології** _____

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету психології

«___» червня 2020 року, протокол №___.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Гімаєва Ю.А., канд. психол. н., доц.,
доц. каф. загальної психології факультету психології

Програму схвалено на засіданні кафедри загальної психології

Протокол від «9» червня 2020 року № 5.

Завідувач кафедри загальної психології _____ (Валерій ОЛЕФІР)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією факультету психології

Протокол від «_____» червня 2020 року №_____.

Голова методичної комісії факультету психології

_____ (Юлія ГІМАЄВА)
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Вікова психологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 психологія.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: підготовка фахівців у галузі психології віку і вікового розвитку через ознайомлення студентів з основними зарубіжними й вітчизняними теоріями вікового розвитку та емпіричними характеристиками вікових періодів.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- розвиток здатності до опанування нових знань, методичних розробок, що накопичені у міжнародній психологічній практиці,
- формування здатності до обробки й аналізу інформації з різноманітних джерел,
- опанування знань з наукових основ сучасної життєдіяльності, засобів фізичного і духовного самовдосконалення,
- формування здатності до саморозвитку на основі рефлексії й саморегулювання *спираючись на*
- ознайомлення з історією та сучасними концепціями вікової психології,
- розкриття основних понять вікової психології,
- ознайомлення з основними вітчизняними і зарубіжними підходами до розуміння чинників, закономірностей та критеріїв періодизації психічного розвитку в онтогенезі,
- характеристика структури віку та вікових особливостей психічного розвитку, притаманних дитячим та перехідним віковим періодам життя людини.

1.3. Кількість кредитів: 5.

1.4. Загальна кількість годин: 150 .

1.5. Характеристика навчальної дисциплін	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
2-й	-
Семестр	
3-й	-
Лекції	
32 год.	- год.
Практичні, семінарські заняття	
год.	- год.
Лабораторні заняття	
16 год.	- год.
Самостійна робота	
102 год.	- год.

1.6. Заплановані результати навчання:

- аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання (ПР1),
- розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань (ПР2),
- здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань (ПР3),
- обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел (ПР4),
- обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги (ПР5),
- формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження (ПР6),
- рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки (ПР7),
- презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців (ПР8),
- формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника (ПР10),
- складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника (ПР12),
- взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності (ПР13),
- відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку (ПР15),
- знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога (ПР16),
- демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності (ПР17),
- вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії (ПР18).

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Проблема психічного розвитку людини та основні зарубіжні підходи до її розв'язання.

Тема 1. Предмет, завдання та основні проблеми вікової психології.

Психологія віку і психологія розвитку: диференціація змісту. Історичний розвиток уявлень про дитину та її розвиток. Історична змінюваність кількості та тривалості періодів психічного розвитку дитини. Предмет та завдання вікової

психології. Основні поняття вікової психології. Роль вікової психології у вирішенні завдань навчання та виховання. Основні питання вікової психології.

Тема 2. Методи вікової психології.

Витоки методів вікової психології. Класифікація та специфіка використання методів вікової психології. Формуючий метод як основний метод галузі. Практичні аспекти вікової психології.

Тема 3. Біогенетичний та соціогенетичний підходи до розуміння психічного розвитку дитини.

Проблема психічного розвитку та його чинників у віковій психології. Біогенетичний закон Е.Геккеля як витока концепцій рекапітуляції щодо розуміння психічного розвитку дитини. Біогенетичні концепції Ст.Холла, А.Гезелла, К.Бюлера. Періодизація психічного розвитку дитини за К.Бюлером. Розуміння умов, джерел, передпомилок, рушійних сил, механізмів психічного розвитку у біогенетичному підході.

Передпомилки появи та суть соціогенетичного підходу до розуміння психічного розвитку людини. Характеристика біхевіоризму, необіхевіоризму, концепції драйвів. Розуміння умов, джерел, передпомилок, рушійних сил, механізмів психічного розвитку у соціогенетичному підході.

Тема 4. Теорії конвергенції двох факторів психічного розвитку людини.

Теорії конвергенції двох чинників розвитку В.Штерна, К.Кофки. Психоаналітичний підхід З.Фрейда до розуміння психічного розвитку людини. Епігенетична концепція Е.Еріксона про розуміння психічного розвитку людини. Розуміння умов, джерел, передпомилок, рушійних сил, механізмів психічного розвитку у теоріях конвергенції двох факторів.

Тема 5. Періодизації психічного розвитку за З.Фрейдом та Е.Еріксоном.

Характеристика періодизації психічного розвитку за З.Фрейдом: критерії періодизації, характеристика виділених періодів. Характеристика періодизації психічного розвитку за Е.Еріксоном: критерії періодизації, характеристика виділених періодів, характеристика ролі криз у розвитку особистості. Порівняння періодизацій за З.Фрейдом та Е.Еріксоном.

Тема 6. Епістемологічна концепція Ж.Піаже психічного розвитку дитини. Концепція соціально-історичної обумовленості розвитку психіки А.Валлона.

Основні положення та поняття епістемологічної концепції Ж.Піаже. Розуміння психічного розвитку. Дорівняння психічного розвитку інтелектуальному. Особливості дитячого мислення: реалізм, егоцентризм тощо. Характеристика феноменів дитячого мислення.

Характеристика стадій розвитку інтелекту за Ж.Піаже: стадія сенсомоторного інтелекту, стадія конкретних операцій репрезентативного інтелекту, стадія формальних операцій репрезентативного інтелекту.

Характеристика основних ідей концепції соціально-історичної обумовленості розвитку психіки А.Валлона. Переходи від органічного до психічного та від дій до думки.

Розділ 2. Основні вітчизняні підходи до проблеми психічного розвитку дитини.

Тема 7. Культурно-історична теорія Л.С.Виготського про психічний розвиток дитини.

Основні ідеї культурно-історичної теорії Л.С.Виготського. Застосування культурно-історичної теорії до розв'язання питань вікового розвитку. Нове розуміння умов, джерел, чинників психічного розвитку людини. Закони психічного розвитку. Нове розуміння співвідношення та взаємодії процесів навчання та розвитку. Обґрунтування ведучої ролі навчання у психічному розвитку.

Тема 8. Періодизація психічного розвитку дитини за Л.С.Виготським. Періодизація психічного розвитку дитини та роль предметної діяльності за О.М.Леонтьєвим.

Категорія віку за Л.С.Виготським. Соціальна ситуація розвитку й вікові новоутворення як критерії періодизації. Динаміка вікового розвитку: стабільні та кризові періоди. Поняття кризи вікового розвитку, її зміст та значення. Поняття зон актуального і найближчого розвитку, їх теоретичне і конкретно-практичне значення. Сензитивні періоди розвитку. Теоретичне обґрунтування формуючого експерименту. Періоди вікового розвитку.

Поняття предметної діяльності за О.М.Леонтьєвим. Ведуча діяльність як критерій віку, ознаки та типи ведучої діяльності. Роль ведучої діяльності у психічному розвитку дитини. Залежність психічного розвитку від методів навчання за Д.Б.Ельконіним і В.В.Давидовим. Взаємодія процесів навчання та виховання.

Тема 9. Гіпотеза Д.Б.Ельконіна про вікову періодизацію психічного розвитку дитини.

Нове розуміння взаємостосунків між дитиною та суспільством за Д.Б.Ельконіним. Чергування ліній освоєння мотиваційно-сислової та операційно-технічної сторін діяльності як рушійна сила психічного розвитку дитини. Закон періодичності (чергування) ведучих діяльностей. Суспільно-історична обумовленість тривалості дитинства, закономірності виникнення окремих періодів дитинства.

Періодизація психічного розвитку за Д.Б.Ельконіним.

Розділ 3. Розвиток психіки та особистості у дитинстві та перехідному віці.

Тема 10. Розвиток психіки та особистості у віці немовляти.

Криза новонародження. Значення комплексу оживлення. Соціальна ситуація розвитку та безпосереднє емоційне спілкування як ведуча діяльність віку немовляти. Розвиток сенсорики та моторики немовляти. Основні новоутворення віку немовляти. Криза одного року.

Тема 11. Розвиток психіки та особистості у ранньому дитинстві.

Предметно-маніпулятивна гра – ведуча діяльність раннього дитинства. Соціальна ситуація розвитку. Основні напрямки психічного розвитку: розвиток дій з предметами, мовлення, пізнавальних процесів. Значення раннього дитинства для розвитку особистості. Основні новоутворення періоду. Криза трьох років.

Тема 12. Розвиток психіки та особистості у дошкільному віці.

Сюжетно-рольова гра – ведуча діяльність дошкільного дитинства. Соціальна ситуація розвитку. Дитячий колектив та його значення для розвитку дитини.

Основні напрямки розвитку: мовлення, пізнавальні процеси, особистість (виникнення ієрархії мотивів, засвоєння соціальних цінностей). Види символічної діяльності та їх значення для психічного розвитку дитини. Основні новоутворення періоду. Проблема готовності до навчання у школі. Криза семи років.

Тема 13. Розвиток психіки та особистості у молодшому шкільному віці.

Навчальна діяльність – ведуча діяльність молодшого шкільного віку. Зміст навчання як джерело психічного розвитку учня. Структура та закономірності формування навчальної діяльності (Д.Б.Ельконін, В.В.Давидов, В.В.Репкін, Г.А.Цукерман). Основні напрямки розвитку: пізнавальні процеси, формування наукового мислення, розвиток мотивів навчання, формування особистості молодшого школяра. Стосунки з дорослими і ровесниками. Основні новоутворення періоду.

Тема 14. Розвиток психіки та особистості у підлітковому віці.

Криза підліткового віку. Зарубіжні теорії підліткового віку. Розробка проблеми підліткового віку у вітчизняній психології. Почуття дорослості і тенденція до дорослості за Д.Б.Ельконіним. Розвиток самосвідомості, феномен відкриття “Я” за І.С.Коном, статева самосвідомість. Розвиток особистості: моральні переконання, самооцінка, потреба у самоствердженні. Навчальна діяльність підлітків і розвиток пізнавальної сфери. Трудова діяльність і формування професійної спрямованості.

Тема 15. Розвиток системи стосунків у підлітковому віці.

Інтимно-особистісне спілкування як ведуча діяльність підліткового віку. Стосунки з батьками, значення стилю виховання для розвитку особистості. Стосунки з вчителями. Стосунки з ровесниками: пошук можливостей індивідуалізації та інтеграції у групу. Основні новоутворення періоду.

Тема 16. Розвиток психіки та особистості у юнацькому віці.

Юнацький вік – завершальна стадія переходу від дитинства до дорослості. Навчально-професійна діяльність як ведуча у юнацькому віці. Проблема життєвого і професійного самовизначення. Основні напрямки розвитку: пізнавальна та емоційна сфери, формування наукового світогляду, ціннісних настанов, розвиток самосвідомості та образу Я. Стосунки з ровесниками та дорослими. Основні новоутворення періоду.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р	л		п	лаб	інд	с.р	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Проблема психічного розвитку людини та основні зарубіжні підходи до її розв'язання												
Тема 1. Предмет, завдання та основні проблеми вікової психології	9	2		1		6						

Тема 2. Методи вікової психології	9	2		1		6							
Тема 3. Біогенетичний та соціогенетичний підходи до розуміння психічного розвитку дитини	9	2		1		6							
Тема 4. Теорії конвергенції двох факторів психічного розвитку людини	9	2		1		6							
Тема 5. Періодизації психічного розвитку за З.Фрейдом та Е.Еріксоном	10	2		1		7							
Тема 6. Епістемологічна концепція Ж.Піаже психічного розвитку дитини. Концепція А.Валлона.	11	2		1		8							
Разом за розділом 1	57	12		6		39							
Розділ 2. Основні вітчизняні підходи до проблеми психічного розвитку дитини													
Тема 7. Культурно-історична теорія Л.С.Виготського про психічний розвиток дитини	9	2		1		6							
Тема 8. Періодизація психічного розвитку за Л.С.Виготським. Періодизація психічного розвитку та роль предметної діяльності за О.М.Леоньєвим.	10	2		1		7							
Тема 9. Гіпотеза Д.Б.Ельконіна про вікову періодизацію психічного розвитку дитини	9	2		1		6							
Разом за розділом 2	28	6		3		19							
Розділ 3. Розвиток психіки та особистості у дитинстві та перехідному віці													
Тема 10. Розвиток психіки та особистості у віці немовляти	9	2		1		6							
Тема 11. Розвиток психіки та особистості у ранньому дитинстві	9	2		1		6							
Тема 12. Розвиток психіки та особистості у дошкільному віці	10	2		1		7							
Тема 13. Розвиток психіки та особистості у молодшому шкільному віці	10	2		1		7							
Тема 14. Розвиток психіки та особистості у підлітковому віці	9	2		1		6							

Тема 15. Розвиток системи стосунків у підлітковому віці	9	2	1	6						
Тема 16. Розвиток психіки та особистості у юнацькому віці	9	2	1	6						
Разом за розділом 3	65	14	7	44						
Усього годин	150	32	16	102						

4. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин, д/в
1	Діагностика психологічної готовності до навчання у школі	4
2	Оцінка психічного розвитку дітей у молодшому шкільному віці	4
3	Діагностика типів особистості у підлітковому віці	2
4	Оцінка інтелектуального розвитку у підлітковому віці	2
5	Діагностика акцентуацій характеру у підлітковому віці	4
Разом		16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	Форма контролю
1	Визначення психологічної готовності дитини до навчання у школі та складання звіту.	5	письмовий звіт № 1
2	Визначення психічного розвитку дитини у молодшому шкільному віці та складання звіту.	5	письмовий звіт № 2
3	Визначення типу особистості підлітка та складання звіту.	3	письмовий звіт № 3
4	Визначення інтелектуального розвитку підлітка та складання звіту.	3	письмовий звіт № 3
5	Визначення акцентуацій характеру у підлітка та складання звіту.	4	письмовий звіт № 4
6	Підготовка до лекційних занять	12	поточний контроль
7	Підготовка до лабораторних занять	8	поточний контроль
8	Підготовка до контрольних робіт за розділами 1 і 3	6	контрольна робота
9	Опрацювання першоджерел №№ 5, 15, 28, 26 за списком основної літератури	12	поточний контроль
10	Підготовка до іспиту	44	іспит
Разом		102	

6. Індивідуальні завдання (не передбачені)

7. Методи навчання

За формою основними видами навчальної роботи за курсом вікової психології є лекція, лабораторне заняття, консультація. Лекція як основний вид навчальних занять призначена для викладення теоретичного матеріалу. Окрема лекція є елементом курсу лекцій, що охоплює основний теоретичний матеріал одної або декількох тем навчальної дисципліни. Лабораторне заняття є видом навчального заняття, на якому студент під керівництвом викладача набуває практичних навичок з психодіагностики у віковій психології, оволодіває психодіагностичними методиками, способами обробки та інтерпретації отриманих результатів. Консультація є формою навчального заняття, при якій студент отримує від викладача відповіді на конкретні питання або пояснення окремих теоретичних положень чи їх практичного використання.

Основними **змістовними** видами методів навчання за курсом вікової психології є: 1) просте викладання навчального матеріалу, 2) обговорювання матеріалів попередніх лекцій та самостійно опрацьованих матеріалів, 3) дискусія з окремих (проблемних) питань навчального матеріалу, 4) актуалізація знань, відомих з попередніх занять, інших навчальних курсів, побутового досвіду, та їх асоціація з поточним навчальним матеріалом, 5) евристичні завдання на формулювання теоретичних положень або виконання практичних завдань з опорою на відомі матеріали.

8. Методи контролю

Методами контролю в курсі вікової психології є поточний контроль, контрольні роботи за розділами, оцінка звітів з виконання самостійної роботи за темами лабораторних занять, іспит.

Поточний контроль – проводиться викладачем на лекційних та лабораторних аудиторних заняттях. Завданнями поточного контролю є перевірка підготовки студентів до сприйняття та обговорення теоретичного матеріалу з курсу, до виконання лабораторної роботи, заохочення навчальної активності студентів. Основною метою поточного контролю є забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та студентами у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на лабораторних заняттях та лекціях, у формі виступів студентів при обговоренні питань.

Контрольна робота за розділом відбиває ступінь засвоєння студентом основних положень курсу за темами розділу. Може проводитися як у формі тесту, так і у формі відкритих питань.

Оцінка письмових звітів (для д/в) з виконання самостійної практичної роботи за темами лабораторних занять відбиває ступінь засвоєння студентом навичок організації практичної роботи з психодіагностики, навичок роботи з дітьми

різного віку, умінь і навичок використання психодіагностичних методик, обробки та інтерпретації отриманих результатів, інтегрування отриманих даних в цілісну характеристику дитини.

Іспит відбиває засвоєння студентом матеріалів курсу за всіма розділами

9. Схема нарахування балів для денного відділення

Поточний контроль та самостійна робота									Разом	Іспит	Сума
Розділ 1						Розділ 2			60	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9			
4	4	4	4	4	4	3	4	3			
min = 10						min = 4					
Розділ 3											
T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16					
3	4	3	4	4	4	4					
min = 11											

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

Всі студенти допускаються до підсумкового семестрового контролю.

Форми контролю навчальних здобутків студентів д/ф.н.

Розділ 1:

- поточний контроль аудиторної роботи на лекційних та лабораторних заняттях,
- контрольна робота за розділом,
- оцінка звітів з виконання самостійної практичної роботи за темами лабораторних занять.

Розділ 2:

- поточний контроль аудиторної роботи на лекційних та лабораторних заняттях,
- оцінка звітів з виконання самостійної практичної роботи за темами лабораторних занять.

Розділ 3:

- поточний контроль аудиторної роботи на лекційних та лабораторних заняттях,
- контрольна робота за розділом,
- оцінка звітів з виконання самостійної практичної роботи за темами лабораторних занять.

Критерії оцінювання навчальних здобутків студентів д/ф.н.

Аудиторна робота на лекційних та лабораторних заняттях – до 2 балів за заняття:

- 2 бали – систематична робота на занятті;
- 0,5 бала – епізодична робота на занятті.

Письмові звіти з виконання самостійної практичної роботи за темами лабораторних занять – разом до 14 балів. Протягом курсу студенти самостійно виконують практичну діагностичну роботу за методиками, що розглядаються на лабораторних заняттях, та пишуть 4 письмові звіти. Звіти №№ 1, 2 і 3 оцінюються до 4 балів, звіт № 4 – до 2 балів. Максимальну оцінку отримує звіт, який містить опис досліджуваного, опис ходу діагностичної процедури,

протокол дослідження (що відповідає вимогам стандартизації даної методики), правильну обробку результатів діагностики, правильну та повну інтерпретацію результатів діагностики, загальний висновок.

Контрольні робота за розділами 1 і 3 – до 10 балів. Контрольні роботи складаються з 20 тестових завдань, правильна відповідь оцінюється в 0,5 бала.

Екзаменаційна робота – 40 балів

робота складається з трьох питань відкритого типу, відповідь на кожне з яких оцінюється максимально у 13 балів. Додатковий 1 бал є заохочувальним.

13 балів ставиться, якщо зміст питання повністю розкритий, викладення чітке, логічне й послідовне.

10 балів ставиться, якщо зміст питання у цілому розкритий вірно, проте наявні декілька незначних недоліків, або один з аспектів питання розкритий тільки схематично, або є одна суттєва помилка у розкритті другорядного аспекту питання.

7 балів ставиться, якщо зміст питання розкритий у цілому вірно, але схематично, без подробиць чи конкретизації, або розкрито не всі основні аспекти питання, або є помилки у розкритті основних аспектів питання.

5 бали ставиться, якщо у цілому вірно, але надто схематично, розкритий тільки один основний аспект питання, наявні суттєві помилки у розкритті основного аспекту питання.

2 бали ставиться якщо частково обговорений тільки один аспект питання, можливо не основний.

Питання для самопідготовки і семестрового контролю.

1. Предмет та завдання вікової психології.
2. Методи вікової психології.
3. Формуючий експеримент як основний метод вікової психології.
4. Біогенетичний підхід до розуміння психічного розвитку.
5. Соціогенетичний підхід до розуміння психічного розвитку.
6. Теорії конвергенції двох факторів.
7. Проблема психічного розвитку з позицій класичного психоаналізу.
8. Психогенетична концепція психічного розвитку Е.Еріксона.
9. Періодизація психічного розвитку Е.Еріксона.
10. Епістемологічна концепція психічного розвитку Ж.Піаже.
11. Періодизація психічного розвитку Ж.Піаже.
12. Концепція соціально-історичної обумовленості розвитку психіки А.Валлона
13. Культурно-історична теорія Л.С.Виготського про питання вікового розвитку.
14. Розробка проблеми періодизації психічного розвитку Л.С.Виготським.
15. Поняття зони найближчого розвитку.
16. Роль навчання у психічному розвитку.
17. Роль предметної діяльності у психічному розвитку дитини.
18. Розробка проблеми періодизації психічного розвитку О.М.Леонтьєвим.

19. Розуміння умов, джерел, факторів та рушійних сил психічного розвитку у вітчизняній психології.
20. Розробка проблеми періодизації психічного розвитку Д.Б.Ельконіним.
21. Гіпотеза Д.Б.Ельконіна про соціально-історичне походження періодів дитинства.
22. Гіпотеза Б.Д.Ельконіна про кризу сучасного дитинства (за джерелом № 26).
23. Криза новонародження.
24. Взаємодія дитини і дорослого у віці немовляти.
25. Основні напрямки розвитку у віці немовляти.
26. Основні новоутворення віку немовляти.
27. Криза одного року.
28. Ведуча діяльність ранішнього дитинства.
29. Основні напрямки розвитку у ранішньому дитинстві.
30. Основні новоутворення ранішнього дитинства.
31. Криза трьох років.
32. Ведуча діяльність дошкільного віку.
33. Основні напрямки розвитку у дошкільному віці.
34. Основні новоутворення дошкільного віку.
35. Роль дитячої спільноти у розвитку дитини у дошкільному віці.
36. Проблема готовності до навчання у школі.
37. Криза семи років.
38. Ведуча діяльність молодшого шкільного віку.
39. Гіпотеза Д.Б.Ельконіна - В.В.Давидова про зміст навчання як джерело розумового розвитку.
40. Особливості взаємодії з ровесниками та дорослими у молодшому шкільному віці.
41. Основні напрямки розвитку у молодшому шкільному віці.
42. Основні новоутворення молодшого шкільного віку.
43. Теорії підліткового віку.
44. Особливості стосунків з дорослими у підлітковому віці.
45. Ведуча діяльність, особливості стосунків з ровесниками у підлітковому віці.
46. Основні напрямки розвитку у підлітковому віці.
47. Розвиток самосвідомості у підлітковому віці.
48. Основні новоутворення підліткового віку.
49. Ведуча діяльність та проблема життєвого самовизначення у юнацькому віці.
50. Особливості взаємовідносин з дорослими та ровесниками у юнацькому віці.
51. Розвиток особистості та самосвідомості у юнацькому віці.
52. Основні новоутворення юнацького віку.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Божович Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте. – СПб.: Питер, 2008. – 400 с.
2. Венгер А.Л., Слободчиков В.И., Эльконин Б.Д. Проблемы детской психологии и научное творчество Д.Б.Эльконина // Вопр. психол. – 1988. – № 3. – С.20-29.
3. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии / Психология. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – Разд.3. – С. 911-997.
4. Выготский Л.С. Лекции по психологии / Психология. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – Разд.3. – С. 756-827.
5. Выготский Л.С. Проблема возраста / Психология. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – Разд.3. – С. 892-910.
6. Вікова психологія: методичні вказівки до лабораторних занять для студентів-психологів / Укл. Гімаєва Ю.А. – Х.: ХНУ імені В.Н.°Каразіна, 2010. – 108 с.
7. Вікова психологія: навчально-методичний комплекс для студентів зі спеціальності «Психологія» / Укл. Гімаєва Ю.А. – Х.: ХНУ імені В.Н.°Каразіна, 2005. – 16 с.
8. Возрастная психология: учебное пособие для студентов-психологов / Составит. Гимаева Ю. А. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2013. – 112 с.
9. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. – М.: Педагогика, 1986.
10. Дусавицкий А.К. Развитие личности в учебной деятельности. Изд. 2-е, испр и доп. – Х.: ХНУ имени В.Н.Каразина, 2008. – 216 с
11. Кле М. Психология подростка (Психосексуальное развитие). – М.: Педагогика, 1991. – 176 с.
12. Кон И.С. Психология ранней юности. – М.: Просвещение, 1989.
13. Кравцова Е.Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. – М.: Педагогика, 1991.
14. Кулагина И.Ю., Колюцкий В.Н. Возрастная психология : Полный жизненный цикл развития человека. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: ТЦ Сфера, 2006. – 464 с.
15. Леонтьев А.Н. К теории развития психики ребёнка / Проблемы развития психики. 3-е изд. – М.: Изд-во МГУ, 1972. – Разд.3. – С.500-528.
16. Леонтьев А.Н. Об историческом подходе к изучению психики человека / Проблемы развития психики. 3-е изд. – М.: Изд-во МГУ, 1972. – Разд.2. – С.341-387.
17. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі. В 2-х т. – Т.1: Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології. – К.: Форум, 2002.
18. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі. В 2-х т. – Т.2.: Моделювання психологічних новоутворень: генетичний аспект. – К.: Форум, 2002.
19. Методические рекомендации к курсу «Возрастная психология» для студентов психологов 2 курса / Сост. Гимаева Ю.А. – Х.: ХНУ имени В.Н.°Каразина, 2003. – 24 с.

20. Моргун В.Ф., Ткачева Н.Ю. Проблемы периодизации развития личности в психологии. – М., Изд-во МГУ, 1981.
21. Обухова Л.Ф. Возрастная психология: учебник для вузов. – М.: Высшее образование; МГППУ, 2000. – 460 с.
22. Психологія емоцій: навчальний посібник для студентів-психологів. Частина 1/ Укл. : Гімаєва Ю. А. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 122 с.
23. Сапогова Е.Е. Психология развития человека: Учеб. пособ. для вузов. – М.: Аспект Пресс, 2001.
24. Слободчиков В.И. Категория возраста в психологии и педагогике развития. – Вопросы психологии. – 1991. – №2. – С.37-49.
25. Слободчиков В.И., Цукерман Г.А. Интегральная периодизация общего психического развития // Вопр. психол. – 1996. – № 5.
26. Эльконин Б.Д. Кризис детства и основания проектирования форм детского развития. – Вопросы психологии. – 1992. – №3-4. – С.7-13.
27. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды. – М.: Педагогика, 1989.
28. Эльконин Д.Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте // Вопр. психол. – 1971. – № 4.
29. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978.

Допоміжна література

- 1.Абрамова Г.С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. вузов. – 3-е изд., испр. – М.: Издательский центр “Академия”, 1998.
- 2.Байярд Т.Б., Байярд Дж. Ваш беспокойный подросток. Практическое руководство для отчаявшихся родителей. – М.: Просвещение, 1991.
- 3.Крайг Г. Психология развития. – СПб.: Питер, 2001.
- 4.Кулагина И.Ю. Возрастная психология (Развитие ребёнка от рождения до 17 лет): Учебное пособие. 3-е изд. – М.: Изд-во УРАО, 1997.
- 5.Немов Р.С. Психология: Учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. – Кн. 2. Психология образования. – 3-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997.
- 6.Общая психодиагностика / Под ред. А.А.Бодалёва, В.В.Столина. – М.: Изд-во МГУ, 1987.
- 7.Прихожан А.М., Юферева Т.И. Об аффекте неадекватности у учащихся 3-го и 5-го классов.// Экспериментальные исследования по проблемам общей и педагогической психологии./ Под ред. В.Н.Пушкина. – М., 1975. – С.87-106.
- 8.Рабочая книга школьного психолога / Под ред. И.В.Дубровиной. – М.: Просвещение, 1991.
- 9.Хейзинга Й. Номо Ludens. В тени завтрашнего дня / Пер. с нидерл. В.В.Ошиса – М.: Прогресс-Академия, 1992.
10. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение). 3-е междунар. изд. – СПб.: Питер, 2014. – 608 с..

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Вікова психологія: методичні вказівки до лабораторних занять для студентів-психологів / Укл. Гімаєва Ю.А. – Х.: ХНУ імені В.Н.°Каразіна, 2010. – 108 с.
2. Вікова психологія: навчально-методичний комплекс для студентів зі спеціальності «Психологія» / Укл. Гімаєва Ю.А. – Х.: ХНУ імені В.Н.°Каразіна, 2005. – 16 с.
3. Возрастная психология: учебное пособие для студентов-психологов / Составит. Гимаева ЮА. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2013. – 112 с.
4. Психологія емоцій : навчальний посібник для студентів-психологів. Частина 1 / Укл. : Гімаєва Ю. А. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 122 с.
5. Методические рекомендации к курсу «Возрастная психология» для студентов психологов 2 курса / Составит. Гимаева Ю.А. – Х.: ХНУ имени В.Н.°Каразина, 2003. – 24 с.

12. Методичні рекомендації до самостійної роботи.

Виконання завдань до самостійної роботи вимагає від студента підготовленості й коректності. Насамперед необхідно ретельно вивчити інструкцію до виконання методики, вказівки до ходу обстеження, підготувати протокол та стимульні матеріали.

Стимульні матеріали (формулювання питань, картинки, порядок завдань) та інструкція мають бути строго стандартними, інакше не буде можливості стандартно обробляти й інтерпретувати одержані дані.

Досліджуваних краще вибирати з числа людей незнайомих або мало знайомих експериментатору, тому що це більш адекватно моделює реальні обставини роботи фахівця.

Інструкція досліджуваному складається з двох частин: мотиваційної й технічної. Мотиваційна інструкція призначена для забезпечення інтересу досліджуваного до роботи. Мотиваційна інструкція формулюється з урахуванням вікових особливостей досліджуваних (наприклад, для дітей дошкільного й молодшого шкільного року чинником зацікавленості є можливість пограти, для підлітків і юнаків – дізнатися про особливості свого психічного складу тощо), але не повинна розкривати діагностичний секрет методики, інакше уся процедура обстеження втратить сенс. Технічна інструкція включає відомості про порядок і правила виконання діагностичних завдань. Експериментатор завчає інструкцію напам'ять, при цьому під час роботи повний текст інструкції про всяк випадок краще тримати в полі зору. Досліджуваним молодше десяти років інструкція подається усно, дорослішим досліджуваним додатково дається ще й письмова форма інструкції, яка весь час роботи знаходиться у них у розпорядженні.

Протокол роботи необхідно підготувати заздалегідь. У протокол обов'язково вносять відомості про досліджуваного (прізвище та ім'я (якщо умови дослідження не вимагають анонімності), вік, стать, дату, час початку й закінчення роботи (якщо це необхідно)). Протокол організується таким чином, щоб досліджуваному залишалось тільки вносити відповіді. Наприклад, для тестів-опитувачів у протокол дослідження завчасно вносяться необхідні графи та номери пунктів, типи відповідей зазначаються у інструкції.

Під час роботи досліджуваного експериментатор не втручається у виконання завдань: не слід пояснювати досліджуваним смисл питання або конкретних слів, підказувати, полегшувати завдання, окрім випадків, передбачених процедурою. При обстеженні дітей молодше десяти років відповіді на завдання тестів-опитувачів краще вносити у протокол зі слів досліджуваного самостійно. По закінченні роботи досліджуваного з тестом-опитувачем треба перевірити, чи всі пункти завдання виконані та чи всі позначки відповідей збігаються з вимогами інструкції.

Обробку отриманих даних необхідно виконувати згідно з стандартом методики.

При опрацюванні літератури з курсу зручно складати невеликий план-конспект, який би включав основні положення підходу, концепції, ключові поняття, закономірності, найбільш показові характеристики тощо. При розгляданні будь-якої авторської концепції чи теорії корисно визначити, до якого підходу належить ця концепція, які поняття складають її категоріальний апарат, як цей автор розуміє умови, джерела, чинники, рушійні сили психічного розвитку у онтогенезі та чи розглядає ці питання взагалі. Бажано провести паралелі з добре відомими студенту теоріями, порівняти поняття та зміст положень, що використовують та наводять різні автори. Питання, які студент неспроможний розв'язати самостійно, розумно підняти під час аудиторних занять.

Додаток до робочої програми навчальної дисципліни **«Вікова психологія»**

Дію робочої програми продовжено: на 2020/2021 н. р.

Заступник декана факультету психології з навчальної роботи

_____ (підпис) (_____)
(прізвище, ініціали)

« ____ » червня 2020р.

Голова методичної комісії факультету психології

_____ (підпис) (_____)
(прізвище та ініціали)

« ____ » червня 2020р.

Додаток до робочої початкової програми
з дисципліни «Вікова психологія»:
завдання та система оцінювання самостійної роботи
для студентів, що перебувають у відрядженні за програмою
академічної мобільності або навчаються за індивідуальним планом

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Термін виконання	Кількість балів	Форма контролю
1	Виконання самостійної практичної роботи й написання звітів до тем лабораторних занять 1-5 (див. розд.4 програми)	за Т.1 – до за Т.2 – до за Т.3-4 – до за Т.5 – до	за Т.1 – до 4 б. за Т.2 – до 4 б. за Т.3-4 – до 4 б. за Т.5 – до 2 б.	Звіти разом з фото протоколів надсилаються на електронну адресу викладача yuagimaeva.karazin.ua у вигляді файлу формату doc. (docx)
2	Підготовка та написання перевірочних контрольних робіт за опрацьованим лекційним матеріалом	Розділ 1 – до Розділ 2 – до Розділ 3 – до	Розділ 1 – до 10 б. Розділ 2 – до 5 б. Розділ 3 – до 10 б.	В Google Forms
3	Опрацювання першоджерел №№ 5, 15, 28, 26 за списком основної літератури	№ 5 – до , №15 – до, №28 – до, №26 – до	2 б. х 4 консп.= 8 б.	Фото конспектів надсилаються на електронну адресу викладача yuagimaeva.karazin.ua у вигляді файлу формату doc. (docx)

Критерії оцінювання навчальних здобутків студентів д/ф.н.

з курсу «Вікова психологія» к.психол.н., доц.Гімаєвої Ю.А.

Аудиторна робота на лекційних та лабораторних заняттях – до 2 балів за заняття:

- 2 бали – систематична робота на занятті;
- 0,5 бала – епізодична робота на занятті.

Письмові звіти з виконання самостійної практичної роботи за темами лабораторних занять – разом до 14 балів. Протягом курсу студенти самостійно виконують практичну діагностичну роботу за методиками, що розглядаються на лабораторних заняттях, та пишуть 4 письмові звіти. Звіти №№ 1, 2 і 3 оцінюються до 4 балів, звіт № 4 – до 2 балів. Максимальну оцінку отримує звіт, який містить опис досліджуваного, опис ходу діагностичної процедури, протокол дослідження, правильну обробку результатів діагностики, правильну та повну інтерпретацію результатів діагностики, загальний висновок.

Контрольні робота за розділами 1 і 3 – до 10 балів. Контрольні роботи складаються з 20 тестових завдань, правильна відповідь оцінюється в 0,5 бала.

Екзаменаційна робота – 40 балів

робота складається з трьох питань відкритого типу, відповідь на кожне з яких оцінюється максимально у 13 балів. Додатковий 1 бал є заохочувальним.

- 13 балів** ставиться, якщо зміст питання повністю розкритий, викладення чітке, логічне й послідовне.
- 10 балів** ставиться, якщо зміст питання у цілому розкритий вірно, проте наявні декілька незначних недоліків, або один з аспектів питання розкритий тільки схематично, або є одна суттєва помилка у розкритті другорядного аспекту питання.
- 7 балів** ставиться, якщо зміст питання розкритий у цілому вірно, але схематично, без подробиць чи конкретизації, або розкрито не всі основні аспекти питання, або є помилки у розкритті основних аспектів питання.
- 5 бали** ставиться, якщо у цілому вірно, але надто схематично, розкритий тільки один основний аспект питання, наявні суттєві помилки у розкритті основного аспекту питання.
- 2 бали** ставиться якщо частково обговорений тільки один аспект питання, можливо не основний.